

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Кина Атанасова Вачкова, Шуменски университет „Епископ
Константин Преславски“

за материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, към катедра „Български език“ на Филологическия факултет, професионално направление 2.1. Филология. Български език (Съвременен български език)

В конкурса за „доцент“, обявен в Държавен вестник, бр.32 от 09.04.2024 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Български език“ (КБЕ) към Филологическия факултет (ФФ), като кандидат участва гл. ас. д-р Бистра Василева Дикова.

1. Общо представяне на процедурата и кандидата

Със заповед № РД–21-1383 от 25.06.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет (ПУ) „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология. Български език (Съвременен български език), обявен за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи единствено кандидатът: **д-р Бистра Василева Дикова, гл. ас. от Пловдивския университет.**

Представеният от Бистра Дикова комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Кандидатът е приложил общо 34 научни труда. От тях 9 са извън докторската дисертация: 1 монография, 2 учебни пособия, 5 статии, 1 рецензия. Приемат се за рецензиране изброените научни трудове, които са извън дисертацията и се отчитат при крайната оценка. 1 от тях е публикуван в чужбина, а останалите – у нас, главно в научни издания на Пловдивския университет.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Бистра Василева Дикова завършва Славянска филология в Педагогическия факултет на ПУ през юли 1985 г. (чешки език и литература, български език и литература, учител по бълг. ез. и литература). От 01.06.1987 г. постъпва на работа като филолог-специалист в КБЕ към ФФ на ПУ. След конкурс от 18.12.1995 г. става асистент, от 01.01.2000 г. – ст. ас., от 14.07.2014 г. досега – гл. ас. На 14.07.2014 г. придобива образователната и научна степен „доктор“ в област 2. Хуманитарни науки, 2.1. Филология. Има специализации в гр. Бърно, Чехия и в гр. Братислава, Словакия.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Оценка на учебно-педагогическа дейност на кандидата. Б. Дикова е изготвила и чела 4 лекционни курса, по: Фонетика на СБЕ (пред БФ, БЕРЕ, БЕИ), лексикология на СБЕ (пред БФ, БЕРЕ, БЕИ), Стилистика на СБЕ (пред БЕНЕ, БЕИ, БЕГО) при бакалаври и Фонетика и лексикология за неспециалисти при магистри. По тези дисциплини е разработила и водила упражнения, както в посочените, така и в редица други филологически специалности на ПУ. Автор е на учебни пособия по дялове на СБЕ, по които е водила лекции и упражнения, като „Преносни употреби на глаголните форми

(съпоставка между българския и чешкия език). Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 226 стр. ISBN 978-619-202-963-0; 2. Фонетика. Фонология. Речева култура. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 122 стр. ISBN 978-619-202-966-1.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата.

Приноси (научни, научно-приложни, приложни) и цитирания

Специално внимание следва да се отдели на представената като хабилитационен труд монография „Съдържанието отвъд формата. Лингвостилистичен анализ на художествения текст. 2024, 234 стр. УИ „Паисий Хилендарски“. ISBN 978-619-202-956-2.

Както личи от заглавието, монографията е посветена на проблемите на лингвостилистичния анализ на художествения текст. Дефинирани са основните лингвистични и стилистични термини, съставляващи базата на лингвостилистиката. Взето е отношение по спорни въпроси, особено що се отнася до класификацията на стилистично маркираните езикови единици и до стилистичните похвати в речта. Изследван е стилистичният потенциал на единиците от различните езикови равнища. На фонетично равнище са дефинирани най-често използваните термини. На лексикално равнище са разгледани конотативните възможности на различните видове думи според класификацията неутрална : експресивна лексика. Във връзка със семантичните и формалните отношения между думите са описани и някои стилистични похвати, определени като семантични фигури. На морфологично равнище се анализира потенциалът на морфемите, като повече място е отделено на граматическите морфеми и словоформите. На синтактично равнище са описани стилистичните функции на изреченията в зависимост от комуникативното намерение, изразните средства и похватите, основани на съкращаване или разширяване на неутралния изреченски модел, или на разместване. В книгата са включени и три примерни лингвостилистични анализа на текстове, принадлежащи към различни жанрове – на стихотворението на М. Башева „Гносеология“, на разказа „Изкушение“ от Ел. Пелин и на повестта на Л. Каравелов „Българи от старо време“.

Основният принос на монографията е свързан с теорията за лингвостилистичния анализ. Тази теория е разработвана в отделните ѝ аспекти, но липсва обобщено целенасочено изследване. Важно е да се отбележи, че са представени и образци за нейното прилагане. При разглеждането на основните термини и понятия в лингвостилистиката авторката прави нова квалификация на стилистичните похвати, наричани по традиция *тропи* и *фигури*. Доказва, че определянето на тропите като разновидност на фигурите не е подходящо – механизмът на фигурите е свързан с отразяване на синтагматичните отношения в речта. Друг интересен принос е обособяването на една разновидност на повторението, неизследвана досега: повтарянето на формално съвпадащи коренови морфеми, които може да са еднакви, но може да са и омонимни.

Очевидно приносите са лично дело на кандидата. Отнасят се до формулиране на нов проблем; обосноваване на нова хипотеза; доказване с нови средства на съществени нови страни на вече съществуващи научни области; създаване на нови класификации.

В книгата „Преносни употреби на глаголните форми (съпоставка между българския и чешкия език). Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 226 стр. ISBN 978-619-202-963-0“ са представени възможните транспозиции на глаголните словоформи в българския език в съпоставка с чешкия език. Дефинирани са някои основни стилистични термини, като особено внимание е отделено на термина *транспозиция*. Формулирана е следната дефиниция: морфологичната транспозиция е употреба с експресивна цел на

една граматическа форма вместо друга, като в този процес могат да участват както маркираните членове на граматическата категория, така и немаркираният член в главно значение. Детайлно са разгледани транспозициите на глаголните словоформи по категории: лице и число, време, таксис, вид на действието, наклонение, вид на изказването, вид на глагола, залог. Съпоставката с чешкия език е направена първо на системно равнище, след това – на равнище преносни употреби.

„Фонетика. Фонология. Речева култура. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 123 стр. ISBN 978-619-202-966-1“. Книгата има за цел да се опишат и систематизират основните единици на фонетично равнище – фонемите. Разгледани са класификациите на фонемите и фонологичното им съдържание. Описани са суперсегментните фонетични единици, както и закономерностите в структурирането на българската сричка. Съвременните звукови промени са представени не само от гледна точка на същността им, но и на връзката им с речевата култура. Подробно място е отделено на фонематичната транскрипция, която е особено полезна при решаването на някои правописни и правоговорни проблеми. Включени и задачи за самостоятелна работа.

„Наблюдения върху лексиката на административно-деловия стил. – Българистични четения – Сегед 2017. Szeged: JATEP ress, 2017, стр. 103 – 110. ISBN 9633153654, 9789633153659“. Статията има за цел да се проследят промените, настъпващи в лексиката на административно-деловия стил през последните десетилетия във връзка с новите общественно-политически условия. Изводите се основават на анализ на законодателни текстове от различни области. Необходимата нова номинативна лексика се набавя по различни начини. Що се отнася до заемането на чужди думи, административните текстове се оказват относително непроницаеми. По-голямата част от новозаетите думи принадлежат към международната лексика. По пътя на първичната номинация се създават основно сложни думи с ясна вътрешна форма. В противоречие на тенденцията за заемане и създаване на нови думи е тенденцията за запазване на доста архаични лексикални единици. Особено внимание е отделено на възстановяването на старите сегашни страдателни причастия, което започва именно в деловите текстове.

„За конотативния потенциал на морфологичното равнище. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски“, т. 53, кн. 1, сб. А, 2015. Пловдив, 2016, стр. 231 – 239“. В статията са описани различните възможности на морфемите да реализират конотативни функции. Разграничени са синонимните отношения между граматическите морфемите и словоформи и тяхната преносна употреба в речта. Вниманието е съсредоточено върху механизма на граматическата метафора. Дефиниран е терминът граматическа транспозиция, като са уточнени някои спорни въпроси. Употребите на преизказните форми, известни като адмиратив, са определени като една от посоките на развитие на перфектните форми, а не като транспозиция. Обобщено са представени граматическите транспозиции в рамките на отделните морфологични категории. Реализирането на принципа на повторението при морфемите е определено като спорно.

„За новите думи в съвременния български език. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски“, т. 55, кн. 1, сб. А, 2017. Пловдив, 2018, стр. 52 – 58“. В последните години българският език се развива и променя много бурно в унисон с промените в общественото развитие, в политическия живот, в бита и с развитието на новите технологии. Един от най-актуалните въпроси е заемането и създаването на нови лексеми, които са номинативно необходими. Анализирани примери са ексцерпирани от рекламни търговски материали и представляват названия на нови предмети и уреди от бита. Новите думи възникват в резултат на различни процеси – заемат се наготово английските названия, изграждат се думи от домашни или чужди съставки. Използват се

активно възможностите на първичната номинация чрез афиксално словообразуване и чрез композиция

„Шаблони и клишетата. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски”, т. 58, кн. 1, сб. А, 2020. Пловдив, 2020, стр. 262 – 272“. В статията е разгледан въпрос, свързан със съвременната стилистична терминология. Разграничени са термините клише и шаблон, които в речта се употребяват като синоними и с негативна конотация. Клишетото е определено като устойчива, възпроизводима езикова единица, която е разделно оформена, но има единна семантика. Шаблоните са устойчиви употреби на различни по обем езикови единици, „изтъркани“ от честа употреба, поради което имат негативен смислов и стилистичен ефект. Шаблоните са класифицирани според произхода и са илюстрирани с примери от съвременната преса и от разговорната реч.

„Учебниците по българска стилистика на границата □□ / □□ век. – Научни трудове на ПУ „П. Хилендарски”, т. 59, кн. 1, сб. А, 2021. Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 2020, стр. 221 – 234.“ В статията се разглеждат първите български учебници по стилистика, излезли на границата □□ – □□ век: на Р. Пухлев, Б. Ангелов и В. Йорданов. Обособяването на стилистиката като самостоятелна наука, разграничаването ѝ от реториката води началото си именно от тези учебници. Първите български автори не създават оригинални концепции, познават достиженията на европейската научна мисъл. Написаните преди повече от век текстове задават модела на системните стилистични описания, голяма част от разсъжденията в тях са актуални и днес. Прави впечатление точността на дефинициите за различните тропи и стилистични фигури.

Цитиранията на трудове на Б. Дикова потвърждават значимостта на приносите в тях. Забелязаните цитирания са на 5 труда на кандидата. Най-много (по 3 пъти) са цитирани статиите „За т.нар. сегашно страдателно причастие с оглед на функционалната стилистика“ и „Към въпроса за преносните употреби на формата за сегашно време в българския и чешкия език“. Като пример за цитиране в авторитетно издание ще посочим статията „Към въпроса за *ще (да)* – образуванията в съвременния български език (в съпоставка с чешкия език)“, цитирана в: Ницолова, Р. Българска граматика. Морфология. София: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2008.

Приложената справка за минималните изисквания на гл. ас. д-р Бистра Дикова показва, че при изискуемите 400 точки, тя е изпълнила 455, т. е. с 55 повече.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р Бистра Василева Дикова **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“. В работите на кандидата има оригинални научни и приложни приноси. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на гл. ас. д-р Бистра Василева Дикова е несъмнена.

Постигнатите от гл. ас. д-р Бистра Василева Дикова резултати в учебната и научноизследователската дейност, напълно съответстват на минималните национални и

допълнителните изисквания на ФФ, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на гл. ас. д-р Бистра Василева Дикова на академичната длъжност „доцент“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1.Филология. Български език (Съвременен български език).

10.08.2024 г.

Изготвил становището:

(подпис)

Проф. д-р Кина Вачкова